

ОГЛЯДИ. РЕЦЕНЗІЇ

Олена Григоревська,

<https://orcid.org/0000-0002-2099-0000>,

докторка наук із соціальних комунікацій, старша наукова співробітниця,

професорка кафедри інформаційних комунікацій,

Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, 04212, Україна

e-mail: o.hryhorevska@kubg.edu.ua

Розвиток українського бібліотечного соціального інституту у ХХ–ХХІ ст. через призму взаємодії науки і практики

Рец. на кн.: **Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021) : Анотована бібліографія** / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд. О. Л. Сокур, наук. ред. О. З. Клименко, відп. за вип. Т. М. Коваль. Київ, 2022. 214 с.

Сталість розвитку бібліотечного соціального інституту зумовлена багатьма чинниками, серед яких беззаперечно провідну роль відіграє взаємодія бібліотек між собою, співпраця з органами влади та громадянським суспільством, вироблення та реалізація спільних проєктів, міжнародне співробітництво тощо. Анотований бібліографічний показчик «Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021)», підготовлений Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ), засвідчує фокусування уваги провідного науково-інформаційного та бібліотечно-інформаційного комплексу країни на важливих напрямках партнерства та співпраці в умовах швидко змінюваного світу, період геополітичних та соціально-економічних змін, час домінування цифрових технологій у всіх аспектах діяльності сучасних бібліотек.

Особливістю анотованої бібліографії є майже столітня хронологія охоплення наукових праць, які висвітлюють теоретичні, методичні та практичні питання у сфері взаємодії бібліотек України. Загалом видання презентує 513 анотованих джерела, усі джерела опрацьовано de visu.

Точкою відліку (нижньою хронологічною межею) для добору джерел, які включено до покажчика, став 1926 р., що зумовлено відбором статей стосовно бібліотечної взаємодії, які було опубліковано на сторінках неперіодичного наукового фахового часопису «Бібліотечний збірник», заснованому Всенародною (Національною) бібліотекою України при Українській академії наук у 1926 р. Це – статті А. І. Козаченко «Про утворення Державного Книжкового Фонду УСРР», Ю. О. Меженка «Про перепис бібліотек УСРР», Я. С. Розанова «Зв'язок між науковими та політосвітніми бібліотеками», С. Л. Рубінштейна «Про організацію обміну по-між бібліотеками УСРР та міжбібліотечного абонементу». Як зазначає авторка-упорядниця – О. Л. Сокур, кандидатка наук із соціальних комунікацій, завідувачка відділу науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства НБУВ, опрацювання джерел завершено у 2021 р., тому, безсумнівно, має перспективи для продовження дослідження такої актуальної і перспективної теми.

Традиційно для такого типу видань покажчик відкривається вступними статтями. У статті упорядниці покажчика репрезентовано основні наукові та методичні підходи до здійснення наукової розвідки, побудови та організації змісту анотованої бібліографії, розкрито структуру його основних розділів та науково-допоміжного апарату. Стаття кандидатки історичних наук, заступниці генерального директора НБУВ Т. М. Коваль «Бібліотечна взаємодія у контексті формування національного інформаційного простору» акцентує увагу читачів на концептуальному змісті результатів джерелознавчого пошуку – різнобічному висвітленні процесів глобалізації процесів взаємодії бібліотечних установ в умовах розбудови інформаційного суспільства, що особливо яскраво простежується на прикладі системи мережі бібліотек Національної академії наук України (далі НАН України). Як зазначає авторка, «бібліотечна взаємодія є основоположною для реалізації будь-яких форм бібліотечної співпраці, підґрунтям якої на сучасному етапі є активний розвиток інформаційних технологій і телекомунікаційного середовища, котрі змінили традиційну бібліотечну діяльність, а ефективними інструментами інноваційної діяльності бібліотек виступає кооперація та інтеграція» (с. 11).

Матеріал покажчика згруповано у межах 8 розділів, які тематично охоплюють як теоретико-методологічні та історичні аспекти взаємодії бібліотечних установ України (розділи «Методологія дослідження бібліотечної взаємодії», «Теоретичні засади бібліотечної взаємодії», «Бібліотечна взаємодія у контексті історичного розвитку», «Науково-методичне забезпечення взаємодії бібліотек»), так і прикладні аспекти розвитку проєктної діяльності, упровадження новітніх технологій у діяльність бібліотек, сучасних освітніх методик для забезпечення відповідної кваліфікації фахівців (розділи «Проєктна діяльність бібліотек», «Інформатизація бібліотек та обслуговування користувачів», «Бібліотечна освіта та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників»). Окрему увагу приділено багатоаспектній взаємодії бібліотек України із бібліотеками інших країн світу (розділ «Міжнародне бібліотечне співробітництво»).

Бібліографічний покажчик «Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021)» окрім основних розділів містить чотири додатки. Зокре-

моделей взаємодії бібліотечного соціального інституту з іншими суспільними інституціями, моделей реагування на виклики сучасного суспільного розвитку, які розроблені провідними українськими вченими. Зокрема, до ключових проблем, які потребують нагального вирішення, відносять питання адаптації бібліотек до умов цифрової культури (О. С. Онищенко), інтеграцію та кооперацію зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України у формуванні національного науково-інформаційного простору (В. І. Попик), вироблення моделі інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотек (О. Ю. Мар'їна), досвід та результати еволюції комунікаційних моделей діяльності бібліотек закладів вищої освіти в умовах інформатизації (Т. О. Колесникова), різновидів співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві (О. З. Клименко), вироблення ефективних моделей взаємодії бібліотек Національної академії наук України (О. З. Клименко, О. Л. Сокур), реалізації інноваційної моделі сучасної бібліотеки у контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування (Т. М. Коваль, Л. О. Туровська). Обмежений обсяг рецензії не дозволяє перерахувати усіх авторитетних науковців, які мають вагомий доробок у цьому питанні, і чий роботи представлено у покажчику. Проте читач отримує доступ до актуальної та консолідованої інформації.

Важливо також відзначити роботи, присвячені ролі професійних асоціацій у розвитку бібліотечно-інформаційної взаємодії, зокрема публікації В. С. Пашкової та Г. І. Солоїденко. Але варто зазначити, що якщо розширити коло джерел, які були відібрані авторкою для покажчика, за рахунок публікацій на сайтах професійних громадських організацій, зокрема Української бібліотечної асоціації, цей аспект було б розкрито більш різноманітно та вичерпно.

Розділ «Міжнародне бібліотечне співробітництво», на нашу думку, є одним із найцікавіших, якщо таке формулювання можна використати у науковій рецензії анотованого покажчика. Попри те, що проблематика міжнародної взаємодії бібліотечно-інформаційних установ не часто постає предметом дисертаційних досліджень, українська бібліотекознавча наукова школа демонструє здобутки у цій царині. За роки незалежності України захищено дисертації В. С. Пашкової «Еволюція національних бібліотечних асоціацій (1876–2009)» (2010), Аль Тавальбега С. А. «Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан та перспективи» (2002), О. М. Рибачка «Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.)» (2018), О. О. Шендрик «Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України (90-ті рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.)» (2018). Основний акцент у межах цього розділу зроблений на розкриття історії розвитку та масштабності міжнародних зв'язків Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Проте у публікаціях останніх років приділено увагу глобальним міжнародним проектам, зокрема розбудові партнерства українських бібліотек із Світовою цифровою бібліотекою (Т. О. Ярошенко, 2010), розвитку національних бібліотек світу, зокрема стратегічним планам у галузі розвитку співпраці національних бібліотек за матеріалами Конференції директорів Європейських національних бібліотек (CENL) та

Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (IFLA) (О. Земляна, 2020), аналізу актуальних документів UNESCO, IFLA, LIBER, AALL, WLIC, WSIS щодо вироблення комплексної платформи цифрового бібліотечного контенту й просування стратегій відкритого доступу (Т. М. Коваль, О. М. Лопата, 2021).

Останній розділ покажчика «Бібліотечна освіта та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників» на рівні дисертаційних досліджень демонструє здобутки української наукової школи, проте на рівні публікацій у фаховій періодиці та матеріалах наукових конференцій недостатньо розкриває потенціал сучасної взаємодії бібліотечно-інформаційної освіти, науки і практики. На нашу думку, розкриттю проблематики з урахуванням новітніх тенденцій та міжнародного досвіду, що імплементується в освітні програми підготовки фахівців інформаційної справи сприяло б долучення до кола відібраних публікацій роботи таких авторитетних науковців-освітян, як Т. В. Новальська, А. А. Соляник, О. В. Шевченко, Н. А. Бачинська, Я. О. Хіміч тощо. Отже, як у будь-якій дослідницькій справі, існує перспектива поглиблення та продовження дослідження теми.

Звісно, навіть такий ґрунтовний і ретроспективний покажчик не вичерпує досліджуваної авторкою-укладачкою теми. Як зазначає О. Л. Сокур у вступному слові, нею зроблено лише «спробу об'єднати найважливіші відомі друковані праці українських теоретиків і практиків бібліотечної справи за темою «бібліотечна взаємодія», котрі вийшли друком у 1926–2021 рр. в Україні». Отже спроба вийшла вдала й високопрофесійна, тема розкрита багатоаспектно і може лише поглиблюватися з часом та за рахунок залучення ще більшої кількості джерел, у тому числі медіаресурсів, ресурсів із сайтів провідних бібліотек України та професійних громадських організацій.

Опрацювання джерел завершено авторкою у 2021 р., тому, безсумнівно, має перспективи для продовження дослідження такої актуальної і перспективної теми, зокрема в аспектах висвітлення досвіду нових методик та технологій співробітництва бібліотек з іншими організаціями-партнерами в період карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19, досвіду корпоративної взаємодії, у тому числі міжнародного співробітництва, у захисті і відновленні документних ресурсів українських бібліотек, які постраждали під час повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Ми щиро бажаємо автору, колегам із Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та академічних бібліотек мережі НАН України нових здобутків у науковій та практичній діяльності, ефективної взаємодії на ниві розбудови національного інформаційного простору та реалізації національних та міжнародних інформаційних проєктів. Представлення електронної версії покажчика у відкритому доступі у складі ресурсів Репозитарію НБУВ (<http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib>) потенційно збільшує кількість його користувачів із числа науковців і практиків бібліотечно-інформаційної діяльності, молодих дослідників, дає можливість рекомендувати такий ресурс як достовірну і систематизовану джерельну базу для здобувачів освіти зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».